

उत्तराखण्डसंस्कृतविश्वविद्यालयः, हरिद्वारम्
त्रैमासिकः किशोरसंस्कृतपाठ्यक्रमः

सप्ताहः	पाठ्यक्रमबिन्दवः
प्रथम-सप्ताहः	नामपरिचयः (गम, भवता, भवत्याः), सः, सा, तत्, एषः, एषा, एतत्, अहम्, भवान्, भवती, त्वम्, आम्, न, किम्, अस्ति, नास्ति, अत्र, तत्र, कुत्र, अन्यत्र, सर्वत्र, एकत्र, वर्णमालापरिचयः, षष्ठी विभक्तिवाक्यप्रयोगः (मम, तस्य, कस्य) शब्देभ्यः लिंगभेदज्ञापनं (सः बालकः, सा बालिका, तत् पुस्तकम्, एकः, एका, एकम्) बहुवचनपाठनं (ते, ताः, तानि, एते, एताः, एतानि, बालकाः, बालिकाः, पुस्तकानि) च इत्यादिनाम् यथा शक्यम् अभिनयपूर्वकम् उपस्थापनम् अभ्यासः, वाक्यनिर्माणं प्रयोगश्च कारणीयः।
द्वितीय-सप्ताहः	प्रतिदिनं करणीयकार्याणि - वन्दनाश्लोकः, संस्कृतगीतम्, प्रेरकश्लोकः, सुभाषितम्, प्रेरककथा, प्रहेलिका, हास्यकणिका, लघुसंस्कृतचलचित्रप्रदर्शनम्, संक्षिप्तसंस्कृतवाङ्मयपरिचयः, सूचनाः, शान्तिमन्त्रः। पुरतः, पृष्ठतः, वामतः, उपरि, अधः, अन्तः, शिष्टाचारः नमो नमः, सुप्रभातम्, शुभमध्याह्नं, शुभसन्ध्या, शुभरात्रिः, आवश्यकम्, मास्तु, पर्याप्तम्, धन्यवादः। वचनपरिवर्तनाभ्यासः (सः बालकः ते बालकाः, सः पठति ते पठन्ति), क्रियापदानां वर्तमानकालवाक्यप्रयोगः (लट्लकारः) गच्छति, पठति, लिखति, खादति, गच्छामि, पठामि, लिखामि, खादामि इत्यादीनि, कः किं करोति? सप्तककाराणां वाक्यप्रयोगः (किम्, कुत्र, कति, कदा, कुतः, कथम्, किमर्थं) च इत्यादिनाम् यथाशक्यम् अभिनयपूर्वकम् उपस्थापनम् अभ्यासः, वाक्यनिर्माणं प्रयोगश्च कारणीयः।
तृतीय-सप्ताहः	प्रतिदिनं करणीयकार्याणि - वन्दनाश्लोकः, संस्कृतगीतम्, प्रेरकश्लोकः, सुभाषितम्, प्रेरककथा, प्रहेलिका, हास्यकणिका, लघुसंस्कृतचलचित्रप्रदर्शनम्, संक्षिप्तसंस्कृतवाङ्मयपरिचयः, सूचनाः, शान्तिमन्त्रः। आज्ञार्थकं (लोटलकारवाक्यप्रयोगः), शरीरावयवाः, संख्यापाठनं (एक, द्वे, त्रीणि), समयपाठनं (एकवादनं, द्विवादनं), गोजनसम्बन्धिशब्दानां पाठनं (ओदनं, सूपः, शाकं, रोटिका), क्रियापदस्य विगज्य वाक्यप्रयोगः (यथा अध्यापकः पाठं पाठयति -- अध्यापकः पाठय्य पाठनं करोति) साप्तमीविभक्तिवाक्यप्रयोगः, अद्य, श्वः, परश्वः, प्रपरश्वः, हयः, परहयः, प्रपरहयः च इत्यादिनाम् यथाशक्यम् अभिनयपूर्वकम् उपस्थापनम् अभ्यासः, वाक्यनिर्माणं प्रयोगश्च कारणीयः।
चतुर्थ-सप्ताहः	प्रतिदिनं करणीयकार्याणि - वन्दनाश्लोकः, संस्कृतगीतम्, प्रेरकश्लोकः, सुभाषितम्, प्रेरककथा, प्रहेलिका, हास्यकणिका, लघुसंस्कृतचलचित्रप्रदर्शनम्, संक्षिप्तसंस्कृतवाङ्मयपरिचयः, सूचनाः, शान्तिमन्त्रः। क्रियापदानां भूतकालवाक्यप्रयोगः (कृतवत्, लङ्लकारः, स्म), उपसर्गाणां प्रबोधनं वाक्यप्रयोगश्च, वाहनानां नागानि (द्विचक्रिका, लोकयानं, वायुयानं, रेलयानं) द्वितीयाविभक्तिवाक्यप्रयोगः, कृपया ददातु (वस्तुप्रदर्शनपूर्वकं कृपया पुस्तकं ददातु) क्रियापदानां भविष्यत्कालवाक्यप्रयोगः (लृट्लकारः) पंचमीविभक्तिवाक्यप्रयोगः, तसिलप्रत्ययवाक्यप्रयोगः (ग्रामतः नगरं गच्छति) च इत्यादिनाम् यथाशक्यम् अभिनयपूर्वकम् उपस्थापनम् अभ्यासः, वाक्यनिर्माणं प्रयोगश्च कारणीयः।
पंचम-सप्ताहः	प्रतिदिनं करणीयकार्याणि - वन्दनाश्लोकः, संस्कृतगीतम्, प्रेरकश्लोकः, सुभाषितम्, प्रेरककथा, प्रहेलिका, हास्यकणिका, लघुसंस्कृतचलचित्रप्रदर्शनम्, संक्षिप्तसंस्कृतवाङ्मयपरिचयः, सूचनाः, शान्तिमन्त्रः। कृतवत्प्रत्ययानुरारं वाक्यप्रयोगः (पु-गतवान्, पठितवान्, लिखितवान्, स्त्री-गतवती, पठितवती, लिखितवती, गपु-गतवत्, पठितवत्, लिखितवत्) बन्धुवाचकशब्दानां प्रबोधनं (माता, पिता, भ्राता, भगिनी, मातुलः, जामाता, अनुजः) क्वा-त्यप्प्रत्ययवाक्यप्रयोगः, अव्ययानि (च, अपि, एव, इति, यत्, सम्यक्, शीघ्रं, मन्दं, उच्चैः, शनैः, यथा, तथा, यदा, तदा) च इत्यादिनाम् यथाशक्यम् अभिनयपूर्वकम् उपस्थापनम् अभ्यासः, वाक्यनिर्माणं प्रयोगश्च कारणीयः।
षष्ठ-सप्ताहः	प्रतिदिनं करणीयकार्याणि - वन्दनाश्लोकः, संस्कृतगीतम्, प्रेरकश्लोकः, सुभाषितम्, प्रेरककथा, प्रहेलिका, हास्यकणिका, लघुसंस्कृतचलचित्रप्रदर्शनम्, संक्षिप्तसंस्कृतवाङ्मयपरिचयः, सूचनाः, शान्तिमन्त्रः। चतुर्थीविभक्तिवाक्यप्रयोगः, अद्यतन, श्वरतन, पुरातन, इदानीतन इत्यादिनां प्रयोगः, अद्यावत्, किन्तु, निश्चयेन, प्रायशः, खलु, किल, अपेक्षया, तृतीयाविभक्तिवाक्यप्रयोगः, सह विना (रामेण सह सीता वनं गतवती, शिक्षया विना ज्ञानं नास्ति) च इत्यादिनाम् यथाशक्यम् अभिनयपूर्वकम् उपस्थापनम् अभ्यासः, वाक्यनिर्माणं प्रयोगश्च कारणीयः।
सप्तम-सप्ताहः	प्रतिदिनं करणीयकार्याणि - वन्दनाश्लोकः, संस्कृतगीतम्, प्रेरकश्लोकः, सुभाषितम्, प्रेरककथा, प्रहेलिका, हास्यकणिका, लघुसंस्कृतचलचित्रप्रदर्शनम्, संक्षिप्तसंस्कृतवाङ्मयपरिचयः, सूचनाः, शान्तिमन्त्रः। तुमुन्प्रत्ययवाक्यप्रयोगः, अतः, यतः, ततः, कुतः, इतः, सर्वतः, गतः, आगामि -- इत्यनयोः प्रयोगः (गतवर्षे अहं

1991

	कर्नाटक गतवान्, आगामिवर्षे अहम् इन्डोनेशियादेशं गमिष्यामि) सम्बोधनवाक्यप्रयोगः (भोः, श्रीगन्, मान्ये, भगिनि, मित्र, महोदय), पत्रलेखनप्रयोगः। <u>वेशगूषाणां</u> नामानि (युतकं, शिरस्त्राणं, करवस्त्रं, पादकोशः) च इत्यादिनाम् यथा वाक्यम् अभिनयपूर्वकम् उपस्थापनम्, अभ्यासः, वाक्यनिर्माणं प्रयोगश्च कारणीयः। प्रतिदिनं करणीयकार्याणि — वन्दनाश्लोकः, संस्कृतगीतम्, प्रेरकश्लोकः, सुभाषितम्, प्रेरककथा, प्रहेलिका, हास्यकणिका, लघुसंस्कृतचलचित्रप्रदर्शनम्, संक्षिप्तसंस्कृतवाङ्मयपरिचयः, सूचनाः, शान्तिमन्त्रः।
अष्टम-सप्ताहः	वर्णाणां पाठनं (श्वेताः, कृष्णाः, पीताः, रक्ताः, हरिताः, नीलाः, धूम्रः), रसाणां पाठनं (गधुरम्, अम्लं, कटुं, कषायः, रिक्तं, लवणं) तुलनात्मकवाक्याणां प्रयोगः (पुरातनं, नूतनं, दीर्घं, ह्रस्वः, उन्नतं, वागना, स्थूलं, कृशं, बहु, किञ्चित्, एतादृश, तादृश, कीदृश) च इत्यादिनाम् यथाशक्यम् अभिनयपूर्वकम् उपस्थापनम्, अभ्यासः, वाक्यनिर्माणं प्रयोगश्च कारणीयः। प्रतिदिनं करणीयकार्याणि — वन्दनाश्लोकः, संस्कृतगीतम्, प्रेरकश्लोकः, सुभाषितम्, प्रेरककथा, प्रहेलिका, हास्यकणिका, लघुसंस्कृतचलचित्रप्रदर्शनम्, संक्षिप्तसंस्कृतवाङ्मयपरिचयः, सूचनाः, शान्तिमन्त्रः।
नवम-सप्ताहः	विशेषाण-विशेष्यभावस्य अभ्यासः (सः उतमः बालकः, सा उतमा बालिका, तत् उतमम् पुस्तकम्) पशूनां नामानि (गजाः, सिंहः, वानरः, धेनुः, अजाः) अवयवानां नामानि (हस्ताः, मुखं, अङ्गुली, ग्रीवा, पादः, कर्णः), बहिः, अन्तः, रिक्तं, पूर्णम्, इतोऽपि, इत्युक्ते, अन्ते, चेत्, नो चेत्, यदि, तर्हि च इत्यादिनाम् यथाशक्यम् अभिनयपूर्वकम् उपस्थापनम्, अभ्यासः, वाक्यनिर्माणं प्रयोगश्च कारणीयः। प्रतिदिनं करणीयकार्याणि — वन्दनाश्लोकः, संस्कृतगीतम्, प्रेरकश्लोकः, सुभाषितम्, प्रेरककथा, प्रहेलिका, हास्यकणिका, लघुसंस्कृतचलचित्रप्रदर्शनम्, संक्षिप्तसंस्कृतवाङ्मयपरिचयः, सूचनाः, शान्तिमन्त्रः।
दशम-सप्ताहः	आरोग्यसम्बन्धिशब्दाः-वैद्यरोगिसम्भाषणम् (गुलिका, ओषधं, स्वास्थ्यं, रोगः, चिकित्सकः, उच्चरकावापः, गधुमेहः, ज्वरः) ऋशीणां नामानि (वशिष्ठः, विश्वामित्रः, दधीचिः, वाल्मीकिः, वेदव्यासः) कति, कियत् वाक्यप्रयोगः, यावत् तावत् वाक्यनिर्माणं प्रयोगश्च कारणीयः। प्रतिदिनं करणीयकार्याणि — वन्दनाश्लोकः, संस्कृतगीतम्, प्रेरकश्लोकः, सुभाषितम्, प्रेरककथा, प्रहेलिका, हास्यकणिका, लघुसंस्कृतचलचित्रप्रदर्शनम्, संक्षिप्तसंस्कृतवाङ्मयपरिचयः, सूचनाः, शान्तिमन्त्रः।
एकादश-सप्ताहः	फलानां नामानि (कदली, द्राक्षा, पेरूक, मधुकर्कटी) पत्रलेखनं, सन्धिः, समासः, धातु, प्रत्ययादिनां सागान्यपरिचयः। विभिन्नकार्यालयानां नामानि। (वित्तकोषः, चिकित्सालयः, पत्रालयः, सूचनाकार्यालयः) चित् चग, तव्यत् अनीयरप्रत्ययादिनां च यथाशक्यम् अभिनयपूर्वकम् उपस्थापनम्, अभ्यासः, वाक्यनिर्माणं प्रयोगश्च कारणीयः। प्रतिदिनं करणीयकार्याणि — वन्दनाश्लोकः, संस्कृतगीतम्, प्रेरकश्लोकः, सुभाषितम्, प्रेरककथा, प्रहेलिका, हास्यकणिका, लघुसंस्कृतचलचित्रप्रदर्शनम्, संक्षिप्तसंस्कृतवाङ्मयपरिचयः, सूचनाः, शान्तिमन्त्रः।
द्वादश-सप्ताहः	पक्षिणां नामानि (शुकः, कपोतः, मयूरः, काकः) संख्यासु लिंगभेदः (एकः, एका, एकम्), एकम्, द्वयम्, त्रयम्, चतुष्टयम् शब्दानां वाक्यप्रयोगः, फलानां वृक्षाणां च नामानि। दूषवाणीसम्भाषणं च इत्यादिनाम् यथाशक्यम् अभिनयपूर्वकम् उपस्थापनम्, अभ्यासः, वाक्यनिर्माणं प्रयोगश्च कारणीयः। प्रतिदिनं करणीयकार्याणि — वन्दनाश्लोकः, संस्कृतगीतम्, प्रेरकश्लोकः, सुभाषितम्, प्रेरककथा, प्रहेलिका, हास्यकणिका, लघुसंस्कृतचलचित्रप्रदर्शनम्, संक्षिप्तसंस्कृतवाङ्मयपरिचयः, सूचनाः, शान्तिमन्त्रः।

विभिन्नसंस्कृतसम्भाषणपाठ्यक्रमाणाम् अवलोकनं परीक्षणं च विधाय एषः पाठ्यक्रमः किशोरच्छात्राणां कृते सर्वथोपयुक्त इति सर्वेषां समितिसदस्यानामभिमतम्।

पाठ्यक्रम-शुल्कं 500 रुप्यकाणि भवेदिति समितिसदस्याः परामृष्टवन्तः।

1. केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य संस्कृतभाषाशिक्षणम् इति चलचित्रस्य साहाय्यं स्वीकर्तुं श्वाक्यते।
2. संस्कृतसंवर्धनप्रतिष्ठानस्य संस्कृतगीतचलचित्रस्य साहाय्यं स्वीकर्तुं श्वाक्यते।
3. उत्तरप्रदेशसंस्कृतसंस्थानम् इत्यस्य ऑनलाईनसंस्कृतसम्भाषणप्रशिक्षणं द्रष्टुं श्वाक्यते।
4. डॉ. बलदेवानन्दसागरः इत्यस्य संस्कृतसम्भाषणम् अपि द्रष्टुं श्वाक्यते।

(डॉ. सुमनप्रसादभट्टः) (डॉ. वेदव्रतः) (डॉ. प्रदीपसेमवालः)
सहायकाचार्यः सहायकाचार्यः सहायकाचार्यः

(डॉ. हरीशगुरुरानी) (प्रो. अरविन्दनारायणमिश्रः)
शोधधिकारी संयोजकः

शिशुसंस्कृतम्

- प्राथमिकवर्गः - कक्षा 1 तः 5 पर्यन्तम्।
कक्षावधिः - 01 घण्टा।
समयः - सायं 07:30 तः 08:30 पर्यन्तम्।
पाठ्यक्रमावधिः - 30 दिनानि

प्रथमदिनम्

- प्रार्थना -- सरस्वती नमस्तुभ्यं
परिचयः -- मम नाम.....
भवतः नाम किम् ?
भवत्याः नाम किम् ?

चित्रमाध्यमेन वस्तूनां परिचयः

- गायकः, लेखकः, पाचकः, शिक्षकः, नर्तकः, धावकः, क्रीडकः, सैनिकः, कृषकः, चालकः।
-- गायिका, लेखिका, पाचिका, शिक्षिका, नर्तकी, धाविका, क्रीडिका, चालिका।
-- सिंहः, व्याघ्रः, मयूरः, सर्पः, महिषः, भल्लूकः, गजः, चटकः।
-- समाचारपत्रम्, पुस्तकम्, वाहनम्, कन्दुकम्, क्रीडनकम्, यन्त्रम्, मन्दिरम्, भवनम्, वस्त्रम्, धनम्।
-- प्रकोष्ठः, दण्डदीपः, स्थूतः, आसन्दः, पिञ्जः, गोलदीपः।

गीतम् -- मनसा सततम्.....

शान्तिमन्त्रः -- सर्वे भवन्तु सुखिनः.....(प्रतिदिनम्)

द्वितीयदिनम्

- प्रार्थना -- सरस्वती नमस्तुभ्यं
पुनः रगारणम्
सः, सा, तत्
सप्तवासराः.....
संख्या 1 तः 05 पर्यन्तम्
गीतम् -- मनसा सततम्.....

तृतीयदिनम्

- प्रार्थना -- सरस्वती नमस्तुभ्यं
पुनः रगारणम्
एषः, एषा, एतत्
वर्णानां पाठनम् (रंगाः)
संख्या 1 तः 05 पर्यन्तम्
गीतम् -- मनसा सततम्.....

11/9/

चतुर्थदिनम्

प्रार्थना -- सरस्वती नमस्तुभ्यं

पुनः स्मरणम्

कः किं करोति। लट् लकारः

गायकः गायति, शिक्षकः पाठयति, छात्रः पठति इत्यादि

लघु कथा (वर्तमानकाले)

- 1 गर्जति गर्जति सिंहः गर्जति (1)
- नृत्यति नृत्यति मयूरः नृत्यति (4)
- कूजति कूजति चटकः कूजति (2)
- पश्यति पश्यति बालः पश्यति (5)
- सर्पति सर्पति सर्पः सर्पति (3)
- प्रसन्नः प्रसन्नः बालः भवति (6)

संख्या 6 त. दशं पर्यन्तम्

सुभाषितम् -- अभिवादनशीलस्य.....

गीतम् -- मनसा सततं.....

पंचमदिनम्

प्रार्थना -- सरस्वती नमस्तुभ्यं

पुनः स्मरणम्

अस्ति । नास्ति..... । सन्ति

अहम् । भवान्

खाद्यं वस्तूनां नामानि

ओदनम् अस्ति

रूपः अस्ति, शाकम् अस्ति, पिबति पिबति दुग्धं पिबति, खादति खादति अन्नं खादति, मधुरं मधुरं मोदकं मधुरम्

श्लोकः -- करग्रे वसते लक्ष्मीः.....

संख्या 6 तः 10 पर्यन्तम्

गीतम् -- मनसा सततं.....

षष्ठदिनम्

प्रार्थना -- सरस्वती नमस्तुभ्यं

पुनः स्मरणम्

अत्र, तत्र, कुत्र, सर्वत्र, अन्यत्र, एकत्र

मम/ कस्य

शिष्टाचारः -- सुप्रभातम्, नमो नमः, स्वागतं, धन्यवादः, आगच्छतु, उपविशतु जलं स्वीकरोतु।

श्लोकः -- करग्रे वसते लक्ष्मीः.....

संख्या 6 त. 10 पर्यन्तम्

गीतम् -- अद्युताष्टकम् -- श्लोकद्वयम्

सप्तमदिनम्

प्रार्थना -- सरस्वती नमस्तुभ्यं

पुनः स्मरणम्

पट्टी -- पाठनम्

रागस्य पिता दशरथः

लवस्य माता सीता

कृष्णस्य माता यशोदा

फलानि -- कदली फलम्, आम्रफलम्, द्राक्षाफलम्, सेवफलम्, नीरंगफलम्, पेरूफलम्, स्ट्राबेरीफलम्।

श्लोकः -- करग्रे वसते लक्ष्मीः.....

संख्या 11 त. 15 पर्यन्तम्

गीतम् -- अद्युताष्टकम् -- श्लोकद्वयम्

अष्टमदिनम्

प्रार्थना - सरस्वती नमस्तुभ्यं

पुनःस्मारणम्

सप्तामी - चूषके दुग्धम् अस्ति, हस्ते पुस्तकम् अस्ति, कोषे धनम् अस्ति, ललाटे तिलकम् अस्ति।

अद्य, श्वः परश्वः प्रपरश्वः, अद्य ह्यः, परह्यः, प्रपरह्यः

महापुरुषपरिचयः - स्वामिविवेकानन्दः, दयानन्दः, सुभाषचन्द्रबोसः, भगतसिंहः, महाराणाप्रतापः, चन्द्रशेखरः, हेडगेवारः,

चित्रप्रदर्शनम्, नामोच्चारणश्च

श्लोकः- यन्मूले सर्वतीर्थानि, यन्मध्ये सर्वदेवताः। यदग्रे सर्ववेदाश्च तुलसी त्वां नमाम्यहम्।

संख्या 11 तः 15 पर्यन्तम्

गीतम् - अच्युताष्टकम् - अग्रिमश्लोकद्वयम्

नवमदिनम्

प्रार्थना - सरस्वती नमस्तुभ्यं

पुनःस्मारणम्

द्वितीया विभक्तिः - भीमः, दुष्टं ताडयति, छात्रः विद्यालयं गच्छति पुल्लिङ्गे, बालकः भोजनं करोति स्त्रीलिङ्गे

गतवतुप्रत्ययः - गतवान् / गतवती / आसीत् / आसन्

कथा -

श्लोकः- यन्मूले सर्वतीर्थानि, यन्मध्ये सर्वदेवताः। यदग्रे सर्ववेदाश्च तुलसी त्वां नमाम्यहम्।

संख्या 16 तः 20 पर्यन्तम्

गीतम् - अच्युताष्टकम् - अग्रिमश्लोकद्वयम्

दशमदिनम्

प्रार्थना - सरस्वती नमस्तुभ्यं

पुनःस्मारणम्

अव्ययानि - अपि, च, एव, सम्यक्, शीघ्रं / मन्दम्

स्वामिविवेकानन्दपरिचयः -

श्लोकः- अयोध्या मथुरा माया.....

संख्या 16 तः 20 पर्यन्तम्

गीतम् - अच्युताष्टकम् - अग्रिमश्लोकद्वयम्

एकादशदिनम्

प्रार्थना - सरस्वती नमस्तुभ्यं

पुनःस्मारणम्

द्वितीय विभक्तिः - स्त्रीलिङ्गे

सम्बन्धवाचकशब्दाः - माता, पिता, पितामहः, पितामही, मातामहः, पितामहः, पितृव्यः, पितृव्या, मातुलः, मातुली, मातृस्वसा, पितृस्वसा, भ्राता, भ्रातृणी।

भगतसिंहस्य परिचयः -

श्लोकः- अयोध्या मथुरा माया.....

संख्या 20 तः 25 पर्यन्तम्

गीतम् - अच्युताष्टकम् - अग्रिमश्लोकद्वयम्

द्वादशदिनम्

प्रार्थना -- सरस्वती नमस्तुभ्यं

पुनःस्मारणम्

तृतीया विभक्तिः -- पुल्लिङ्गे/न.पु.

सम्बन्धवाचकशब्दाः -- रामेण सह सीता अस्ति गच्छति, वाहनेन गच्छति। वायुयानेन यात्रां करोति।

अव्ययानि -- यदा --तदा

यदा सूर्योदयः भवति, तदा बालः जागरणं करोति, यदा माता भोजनं पचति तथा बालः खादति

शनैः -- शनैः शनैः चलति, गजः शनैः.....

प्रह्लादस्य परिचयः --

श्लोकः-- रामाय रामभद्राय.....

संख्या 21 तः 25 पर्यन्तम्

गीतम् -- चटका, चटका

त्रयोदशदिनम्

प्रार्थना -- सरस्वती नमस्तुभ्यं

पुनःस्मारणम्

तृतीया विभक्तिः -- स्त्रीलिङ्गे

अव्ययानि -- पुरतः, पृष्ठतः, दक्षिणतः, वागतः, उपरि, अधः,

महापुरुषपरिचयः -- ध्रुवस्य परिचयः

श्लोकः-- रामाय रामभद्राय.....

संख्या 26 तः 30 पर्यन्तम्

गीतम् -- चटका, चटका

चतुर्दशदिनम्

प्रार्थना -- सरस्वती नमस्तुभ्यं

पुनःस्मारणम् लोटलकारः

चतुर्थी विभक्तिः -- पुल्लिङ्गे/न.पु.

बालकाय पुस्तकं ददाति, भिक्षुकाय अन्नं ददातु।

चन्द्रशेखरआजादस्य परिचयः --

श्लोकः-- कृष्णाय वासुदेवाय.....

संख्या 26 तः 30 पर्यन्तम्

गीतम् -- चटका, चटका

पञ्चदशदिनम्

प्रार्थना -- सरस्वती नमस्तुभ्यं

पुनःस्मारणम् लोटलकारः

चतुर्थी विभक्तिः -- स्त्रीलिङ्गे

माता पुत्र्यै वस्त्रं ददाति।

रसानां पाठनम् -- मधुरम्, आम्लम्, कटुः, कृषायः, तिक्तं, लवणम्

भगीरथस्य तपस्यः परिचयः --

श्लोकः-- कृष्णाय वासुदेवाय.....

संख्या 31 तः 35 पर्यन्तम्

गीतम् -- चटका, चटका

षोडशदिनम्
२१

प्रार्थना - सरस्वती नमस्तुभ्यं
पुनःस्मारणम् लोटलकारः
पञ्चमी विभक्तिः - पुल्लिङ्गे / नपुंसकलिङ्गे
शरीरस्य अङ्गानि - हस्तः, पादः, अङ्गुली, भ्रूः इत्यादयः इतः, ततः, कुतः, अतः
उत्तराखण्डस्य परिचयः - (पञ्चवाक्यानि)
श्लोक- अश्वत्थामा बलिव्यासो.....
संख्या 31 तः 35 पर्यन्तम्
गीतम् - विमानयानं रचयाम्

सप्तदशदिनम्

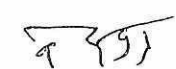
प्रार्थना - सरस्वती नमस्तुभ्यं
पुनःस्मारणम्
पञ्चमी विभक्तिः - स्त्रीलिङ्गे
पुष्पाणां परिचयः - पाटलम्, कमलम्,
महाराणाप्रतापस्य परिचयः -
श्लोक- अश्वत्थामा बलिव्यासो.....
संख्या 36 तः 40 पर्यन्तम्
गीतम् - विमानयानं रचयाम्

अष्टादशदिनम्

प्रार्थना - सरस्वती नमस्तुभ्यं
पुनःस्मारणम् कोलिका
सम्बोधनम् - लोटलकारः - क्ली अस्ति - पुष्पं भविष्यति। बीजम् अस्ति - वृक्षः भविष्यति
पुरातनम् / नूतनम् / बहु / किञ्चित् / उन्नतः / वामनः
परिचयः- पक्षीणां परिचयः पक्षिणां
शिवराजस्य परिचयः
श्लोकः- गङ्गे च यमुने चैव
संख्या 36 तः 40 पर्यन्तम्
गीतम् - विमानयानं रचयाम्

नवदशदिनम्

प्रार्थना - सरस्वती नमस्तुभ्यं
पुनःस्मारणम् लोटलकारः
ऋषीणां परिचयः - च्यवनः, वाल्मीकिः, व्यासः, भरद्वाजः, अगस्त्यः, परशुरामः, इत्यादयः
वैशम्पायनां नागानि.....युतकम्, करांशुकम्, धौतवस्त्रम्
तुमुन्-प्रत्ययः - बालः पठितुं विद्यालयं गच्छति - राम - भरत बन्धुत्वम् ?
श्लोकः- एहि सूर्य सहस्रांशो.....
आदित्यस्य नमस्कारम्.....
संख्या- 41 तः 45 पर्यन्तम्
गीतम् - विमानयानं रचयाम्

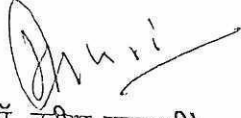

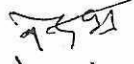

तम
विंशतिदिनम्

प्रार्थना - सरस्वती नमस्तुभ्यं
पुनःस्मारणम्
वृक्षाणां परिचयः - बहिः / अन्तः, रिक्त / पूर्णम्, इतोऽपि, इत्युक्ते, चेत् / नोचेत्
वत्त्वा - परिचय - बालः पठित्वा भोजनं खादति करोति।
जोरावर-परिचयः -
फतेहसिंहपरिचयः -
श्लोकः - आदित्यस्य नमस्कारं.....
संख्या 41 तः 45 पर्यन्तम्
गीतम् - मम माता देवता

एकविंशतिदिनम्
तम

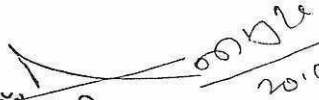
प्रार्थना - सरस्वती नमस्तुभ्यं
पुनःस्मारणम् लोटलकारः
पुनरावृत्तिः
श्लोकः - आदित्यस्य नमस्कारं
संख्या 45 तः 50 पर्यन्तम्
गीतम् - मम माता देवता
शान्तिमन्त्रः - सर्वे भवन्तु सुखिनः.....

(डॉ. हरीशः गुरुरानी)
सदस्यः

(डॉ. वेदव्रतः)
सदस्यः

(डॉ. सुमन प्रसादः भट्ट)
सदस्यः

(डॉ. प्रदीपः सेमवाल)
सदस्यः

(प्रो. (डॉ.) अरविन्दनारायणः मिश्र)
संयोजकः
20.03.2026

